

2013-09-23

VATTENFALL VIND AB

Bilaga till punkt 5, beskrivning av positionerna utifrån natur- kultur och infraperspektiv.

Velinga vindkraft

Pär Connelid
Kula HB

Förord

Den kulturhistoriska analysen av landskapet inom den planerade vindkraftparken vid Velinga har omfattat följande moment:

- kontroll av äldre lantmäteri-material och annat relevant arkivmaterial (t.ex. FMIS)
- detaljerad inventering av samtliga positioner för enskilda verk inom samtliga layouter samt längs planerade anslutningsvägar
- översiktlig analys av konsekvenser för kulturmiljöer inom och strax utanför parken
- anmälan av nya objekt och miljöer till FMIS

Omfattningen av arbetet motsvarar de krav som länsstyrelsen ställer på en särskild utredning, steg 1.

Resultaten från kartgenomgången och fältinventeringen sammanfattas i denna rapport.

Kontakt: Pär Connelid

Kula HB

Kulturvärden, utredning inom Velinga vindkraftpark

Det aktuella området ligger uppe på Hökensås och utgörs till stor del av den tidigare utmarken till Velinga kyrkby och omkringliggande hemman. Landskapet har tydlig utmarkskaraktär och är idag nästan fullständigt beskogat. Här finns emellertid flera under mitten av 1900-talet igenplanterade inägomarker, tillhöriga ett antal små hemman och torp. Det äldre kartmaterialet visar att området varit föremål för ödeläggelse. Flera enheter skattläggs under slutet av 1700-talet och i några fall framgår det tydligt av lantmätarnas uppgifter att det rör sig om tidigare ödegårdar. Det är rimligt att anta, att ödeläggelsen ägt rum under senmedeltid.

Området innehöll tidigare inga registrerade forn- eller kulturlämningar alls. Denna bild måste med utgångspunkt i den nu genomförda inventeringen revideras. De påträffade lämningarna uppträder huvudsakligen på inägomarker från historisk tid och utgörs av bebyggelselämningar och fossil åkermark. Utanför dessa förekommer på några platser lämningar efter utmarksbruk, främst kolningsanläggningar (gropar och kolbottnar). Misstanken om att flera av inägomiljöerna har ett medeltida ursprung innebär att såväl gårdstomter som delar av den fossila åkermarken kan ha stor arkeologisk informationspotential. Resultaten från inventeringen indikerar starkt att området inte varit föremål för agrar verksamhet under förhistorisk tid. Inga gravar eller misstänkta förhistoriska odlingslämningar påträffades över huvudtaget.

Endast tre gårdstomter och några mindre ytor med fossil åkermark har klassificerats som fast fornlämning. Resterande objekt bedömdes i de flesta fallen som övrig kulturhistorisk lämning. De mest värdefulla lämningarna omfattar relativt små ytor. Under de gemensamma fältbesöken med representanter för Vattenfall Vindkraft och övriga konsulter var det ganska lätt att diskutera sig fram till lösningar som tar hänsyn till dessa i planeringen av de olika layouterna. Inägomiljöerna är idag nästan helt bevuxna med första eller (nyligen) andra generationen granskog och delvis skadade av skogsbruket. De har således ett lågt till måttligt bevarandevärde.

Kula HB:s bedömning är att det inte någonstans inom området föreligger någon påtaglig risk för konflikt mellan de kulturhistoriska värdena och den planerade vindkraftparken. Den mest innehållsrika kulturhistoriska miljön i områdets närhet – Velinga kyrkby – påverkas inte heller direkt av byggnationen. Kyrkomiljön och det delvis småskaliga och varierade agrarlandskapet mellan landsvägen och Hökensåsbranten berörs inte alls eftersom inget av verken är synliga från området.

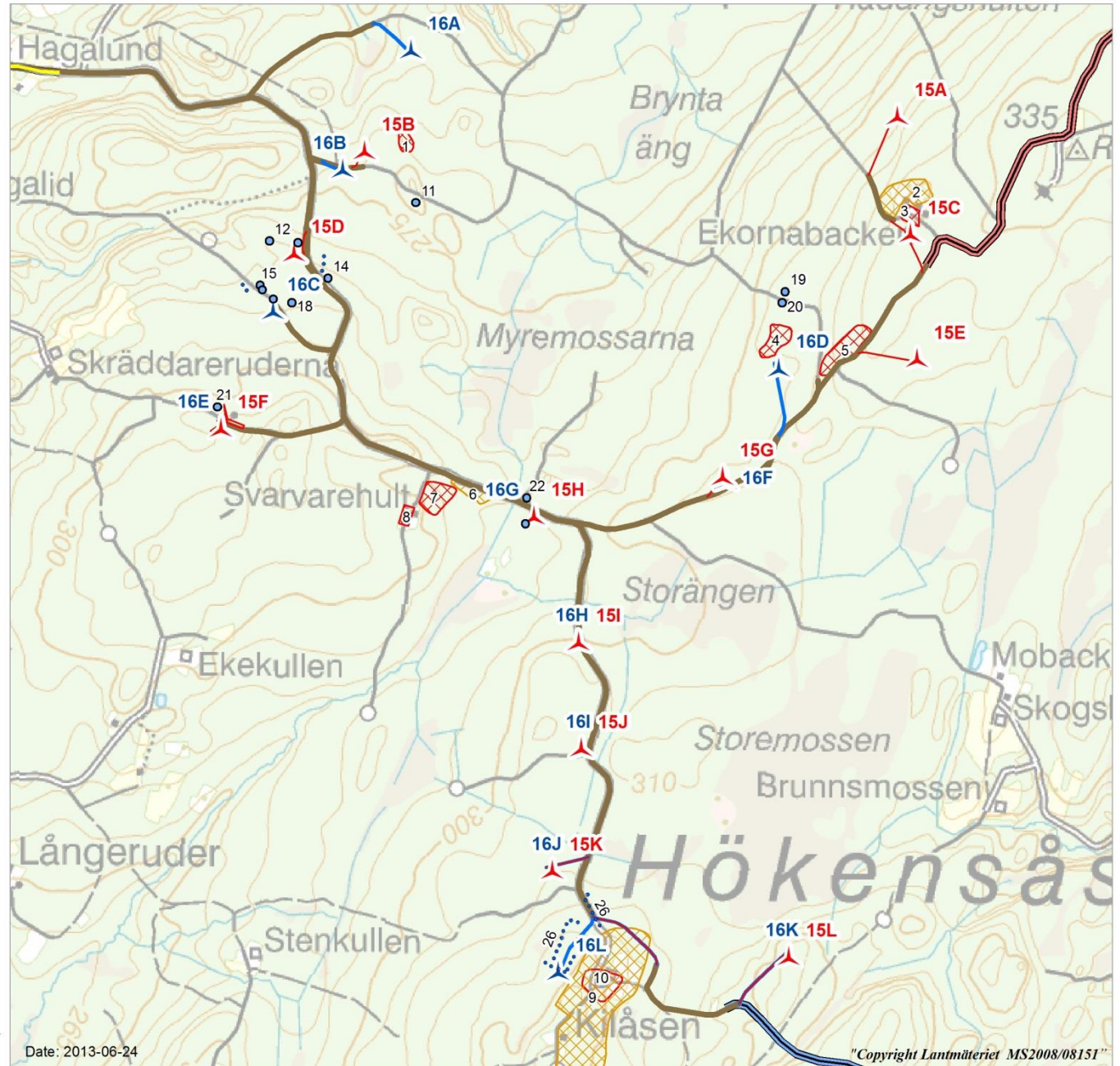
Tabell. Kulturhistoriska lämningar inom vindkraftparken vid Velinga

Objekt	Lämningstyp	Antikvarisk status	Innehåll	Terräng m m
1	Fossil åkermark	Fast fornlämning	Litet röjningsröseområde med minst 6-8 rösen av ålderdomlig typ, 3-4 m i diam. och 0,3-0,4 m höga. Belägna i svag sluttning. Osäker avgränsning. Kan finnas flera anläggningar.	Ung granskog
2	Fossil åkermark	Bevakningsobjekt	Välrojda odlingsytor som avgränsas av tydliga och delvis mäktiga terrasskanter och naturliga impediment. Nedanför terrasserna och på impedimenten finns flera röjningsrösen och stentippar. Mäktigaste (0,5-0,7 m höga) terrasskanterna i V och N. I V är en jordkällare ingrävd i en av terrasserna. Sentida men småskalig prägel. Norra delen av gården Ekornabackens centrala åkermark. Marken har odlats under 1900-talet. Gården kan ha varit i bruk under medeltid. Särskilt terrasskanterna kan vara viktiga informationsbärare om den äldre odlingsutvecklingen i området.	Halvöppen-öppen, tidigare betesmark
3	Gårdstomt	Fast fornlämning	Gården Ekornabackens tomt enligt laga skifteskartan från år 1853. På denna finns fem byggnader, bl a två bostadshus vars grunder finns kvar idag. Husgrunderna är 5,5 x 9 m resp. 6 x 10 m och avgränsas av tydliga syllstenar, den östra med spismur. Söder om vägen finns minst tre husgrunder från sent 1800-tal och 1900-tal, bl a en 14 x 6 m stor ekonomibyggnad. Gården kan möjligen ha varit öde under medeltid.	Gles lövskog
4	Fossil åkermark	Fast fornlämning	Minst ett 30-tal röjningsrösen av varierande, delvis ålderdomlig karaktär. De flesta är 3-5 m i diam. och 0,3-0,6 m höga. Många innehåller sent deponerad sten men torde i botten innehålla äldre anläggningar. Rösena utgör en rest av det äldre innehållet på gården Myråsens centrala åkermark som i övrigt helt rensats från rösen och andra detaljformer. Nyligen avverkad mark som verkar ha planterats omkr. 1950. Belägen på flack, svagt välvd höjd.	Hygge
5	Fossil åkermark	Fast fornlämning	Stor, nästan sammanhängande odlingsyta som brukats relativt sent. Innehåller minst 10-15 ganska stora röjningsrösen/tippar och flera terrasseringar. En uppemot 1 m hög terrasskant löper längs västra sidan. En nästan lika hög terrasskant finns även centralt i området. Terrasseringarnas mäktighet indikerar hög ålder. Marken har brukats under Myråsen i äldre tid.	Granskog
6	Fossil åkermark	Fast fornlämning	10-15 röjningsrösen i olika storlekar, flera av tippkaraktär. En 0,5-0,7 m hög terrasskant avgränsar odlingsytan mot fuktig mark i söder. Sammanfaller nästan helt med centralt belägen åkermark på 1810 års karta över gården Svarvarehult.	Granskog
7	Fossil åkermark	Fast fornlämning	Minst ett 30-tal röjningsrösen av olika karaktär på en central del av gården Svarvarehults äldsta åkermark (karta från 1810). De flesta rösena är 3-5 m i diam. och 0,4-0,6 m höga, flera har tippkaraktär. Den sent tippade stenen torde i de flesta fallen ligga på äldre röjningsrösen som möjligen kan gå tillbaka till medeltid.	Granskog
8	Gårdstomt	Fast fornlämning	Gården Svarvarehults tomt enligt äldsta kartan från år 1810. På denna finns fyra, möjligen fem byggnader. Till största delen belägen utanför trädgården till dagens kvarvarande bebyggelse. Inga synliga lämningar ovan mark. Gården kan möjligen ha varit öde under medeltid.	

9	Fossil åkermark	Bevakningsobjekt	Den centrala delen av gården Kilåsens åkermark enligt laga skifteskartan från år 1856. I området finns ett stort antal odlingsytor som kan identifieras på 1856 års karta, delvis avgränsade av tydliga terrasskanter. Längs terrasserna och delvis även ute på ytorna finns flera röjningsrösen och tippar, av vilka en del torde vara gamla. Några av terrasskanterna är uppemot en meter höga, vilket indikerar hög ålder. Flera åkerytor har varit planterade med granskog som avverkats under senare år. Ett par ytor har markberetts. Innehållsrik miljö där flera områden och enskilda former kan innehålla viktig arkeologisk information.	Nyligen avverkad granskog samt lövskog
10	Gårdstomt	Fast fornlämning	Gården Kilåsens tomt på laga skifteskartan från år 1856. På kartan redovisas minst ett tiotal byggnader, troligen fördelade på tre brukningsenheter. På den västra tomten finns synliga lämningar efter ladugård och en jordkällare. Den östra tomten är ännu bebyggd.	Öppen mark, delvis trädgård
11	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolbotten, 12 m i diam. Vålvd med ränna runtom. Bevuxen med flera granar.	Höjdrön i granskog
12	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolningsgrop med tydlig vall runtom, 2 x 1 m stor och 0,5 m djup. Möjligen finns flera (minst 3) liknande anläggningar i närheten.	Gran/tallskog
13	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolningsgrop, 1,5 x 1 m stor och 0,6 m djup. Avlång, med tydlig vall runtom. Belägen i svag sluttning.	Gran/tallskog
14	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolningsgrop, 2,5 x 1,3 m stor och 0,5 m djup. Vall runtom. Vattenfylld vid inventeringstillfället.	Gran/tallskog
15	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolbotten, 10 m i diam, med ränna runtom.	Gran/tallskog
16	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolbotten, 10 m i diam, med ränna runtom.	Gran/tallskog
17	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolningsgrop, 2 x 1 m stor och 0,5 m djup.	Gran/tallskog
18	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolningsgrop, 2 x 1 m stor och 0,75 m djup. Tydlig vall runtom.	Gran/tallskog
19	Husgrund	Övr kulturhistorisk lämning	Rester efter ett boningshus vid gården Myråsen. Husgrunden är 16 x 6 m, med en spismur i mitten samt en igenfylld källargrop i V. En kraftig sälg växer i SO hörnet. Läget stämmer med situationen på häradskartan från cirka 1880.	Hygge runtom
20	Husgrund	Övr kulturhistorisk lämning	Rester efter ladugården vid gården Myråsen. Husgrunden mäter 15 x 7 m	Hygge runtom
21	Kolningsanläggning	Övr kulturhistorisk lämning	Kolningsgrop, 2,5 x 1,3 m och knappt 1,0 m djup. Avlång, med tydlig vall runtom. Belägen i sluttning mot fuktigare mark.	Gran/tallskog
22	Husgrund	Övr kulturhistorisk lämning	Backstuga, kallad "Enarmingens" enligt hembygdsföreningens skylt på platsen. 7 x 3,5 m, med spismur i S hälften. Framträder som en förhöjning. Några enstaka röjningsrösen strax Ö om.	Halvöppen granskog
23	Husgrund	Övr kulturhistorisk lämning	Backstuga eller torp, belägen mitt ute på Svarvarehults åkermark. 8 x 5 m med syllstenar runtom. Stort spismursröse längs V långsidan.	Granskog
24	Hålvägar	Övr kulturhistorisk lämning	Hålväg, cirka 40 m lång, 1 m bred och 0,5 m djup som mest. Något mindre tydlig hålväg strax öster om.	Gran/tallskog
25	Hålvägar	Övr kulturhistorisk lämning	Hålväg, cirka 70 m lång, 1 m bred och 0,6-0,7 m djup som mest i N. Körväg, med bred, U-formad botten.	Gran/tallskog
26	Stenmurar	Övrig kulturhistorisk lämning	Stenmurar som omgärdar helt stenröjd, sent brukad åkermark. Murarna är bitvis mycket kraftiga, cirka 1 m breda och lika höga. Sannolikt uppodlad under 1800-talet.	Gran/tallskog

Teckenförklaring

- Layout 15
- Layout 16
- Övrig kulturhistorisk lämning
- Övrig kulturhistorisk lämning
- Fast fornlämning
- Bevakningsobjekt
- Ny väg
- Ny väg
- Anslutningsväg
- Möjlig utfart
- Möjlig utfart
- Befintlig väg

Date: 2013-06-24

Copyright Lantmäteriet MS2008/08151